

Nr 2

Utlåtande i anledning av motioner om ökade möjligheter att erhålla statliga studielån.

Andra lagutskottet har behandlat tre till lagutskott hänvisade motioner.

1) Motionerna I: 677 av herr *Andersson, Torsten*, och II: 880 av herrar *Persson* i Heden och *Jonasson*. I dessa båda likalydande motioner hemställas, »att riksdagen måtte uttala, att reduktionen enligt föräldrainskomsten på de i studiehjälpsreglementet fastställda lånen inte må inträda förrän nämnda inkomst överstiger 10 000 kronor beskattningsbart belopp».

2) Motionen II: 71 av herr *Westberg*, i vilken hemställas, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om en översyn av bestämmelserna och tillämpningsföreskrifterna för studielån enligt studiehjälpsreglementet syftande till att vidga möjligheterna att erhålla dylikt lån».

Gällande bestämmelser

De studiesociala förmånerna till elever i gymnasier, yrkesskolor och andra därmed jämställda skolformer regleras av *studiehjälpsreglementet*. I reglementet skiljer man mellan yngre elever — de som börjat sina studier före det år de fyller 21 år — och äldre elever — de som börjat studera vid högre ålder. Till skillnad från yngre elever anses alltid äldre elever som fristående från föräldrarnas ekonomi. Till yngre elever utgår utan behovsprövning *studiebidrag* med 75 kr. i månaden under läsåret. Dessa elever kan också erhålla *inkomstprövat tillägg* med högst 75 kr. i månaden och *behovsprövat tillägg* om högst samma belopp. Elever med lång skolväg kan utan ekonomisk behovsprövning få *resetillägg* eller *inackorderingstillägg* med högst 100 kr. i månaden. Äldre elever erhåller i stället för de ovan angivna förmånerna *förhöjt studiebidrag* som utgår utan behovsprövning med 175 kr. i månaden under läsåret.

Enligt studiehjälpsreglementet kan studerande som är i behov av studiekredit erhålla *studielån*. Sådant lån erhålles efter behovsprövning som handhas av centrala studiehjälpsnämnden. Behovsprövningen sker för yngre elev med hänsyn till elevens och hans föräldrars eller, om han är gift, makens ekonomiska förhållanden. Äldre studerandes lånerätt bedömes endast med beaktande av studerandens egen och i förekommande fall makes ekonomi.

Enligt huvudregeln utgår studielån med högst 5 000 kr. för läsåret. Studerande som bedriver heltidsstudier och har försörjningsskyldighet mot barn

under 16 år kan dock tillerkännas större belopp. Lånets storlek i de enskilda fallen bestämmas med beaktande av utbildningskostnaden och de medel som står den studerande till buds. Lånet löper med ränta, som motsvarar normalräntan för lån från statens utlåningsfonder.

Studielån skall återbetalas genom årliga amorteringar. Vid fastställande av amorteringsplan skall iakttagas, att den första amorteringen icke bör äga rum förrän under tredje året efter det, då utbildningen avslutats, och att lånet skall ha återbetalats före utgången av tjugonde året efter den första amorteringen. Om fullgörandet av betalningsskyldighet enligt fastställd amorteringsplan skulle innebära oskälig uppoffring för låntagaren, kan för visst år anstånd med amortering eller räntebetalning beviljas honom. Har anstånd beviljats, kan amorteringsplanen ändras och amorteringstiden utsträckas. Låntagare, vars betalningsförmåga på grund av sjukdom eller av annan jämförlig orsak är varaktigt nedsatt, kan helt eller delvis befrias från honom åvilande betalningsskyldighet. Avlider låntagare, bortfaller skyldigheten att återbetala sådan del av lånet, som vid tiden för dödsfallet ännu inte förfallit till betalning.

Centrala studiehjälpsnämnden tillkommer att inom ramen för studie-hjälpsreglementets regler närmare bestämma om långivningen. Nämnden fattar i normalfallen beslut efter vissa schabloner, som f. n. innebär följande. Elev i åldern 16—19 år får låna högst 3 500 kr. per år. För »yngre elev» som är 20 år eller däröver utgör maximibeloppet 5 000 kr. För inackorderad elev tillkommer 900 kr. Vid bestämmande av lånesumman i de enskilda fallen reduceras maximibeloppet med följande summor.

- 1) Belopp erhållet i studiebidrag och inkomstprövat tillägg.
- 2) Två tredjedelar av den del av elevens beräknade inkomst som överstiger 4 400 kr./år.
- 3) Den del av elevens förmögenhet som överstiger 5 000 kr.
- 4) Tre tiondelar av den del av föräldrarnas till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomst som överstiger ett fribelopp av 6 000 kr.

Om eleven har syskon under 20 års ålder ökas fribeloppet med 3 000 kr. för varje sådant syskon. Undantagsvis tas hänsyn även till äldre syskon. Har föräldrarna förmögenhet jämställes två femtedelar av det förmögenhetsbelopp som överstiger 33 000 kr. med inkomst.

Äldre elev — den som börjat studierna efter det år han fyller 21 år — bedöms enbart med utgångspunkt från hans egna och, om han är gift, hans makes ekonomiska förhållanden. Maximibeloppet för lån utgör 5 000 kr. Reduktion sker med två tredjedelar av elevens beräknade inkomst över 4 400 kr. och med en tredjedel av makes beräknade inkomst över 15 400 kr. Har den studerande förmögenhet överstigande 33 000 kr. jämställes två femtedelar av det överskjutande beloppet med inkomst. Sak samma gäller för makes förmögenhet.

Elev, som har försörjningsplikt mot barn under 16 år kan få låna mer än 5 000 kr. Om eleven är vårdnadshavare för ett barn är låneramen 9 076 kr. För varje ytterligare barn tillkommer 1 380 kr. Bestämmelserna anknäcker till motsvarande regler inom studiemedelssystemet.

Lånebelopp, som efter reduktion skulle uppgå till mellan 500 och 900 kr., höjes till 1 000 kr. Framräknat belopp under 500 kr. utgår ej.

Historik

Före studiehjälpsreglementets ikraftträdande den 1 juli 1964 var lån till gymnasiestuderande ur allmänna studielånefonden maximerade till 2 500 kr. per läsår. När synnerliga skäl förelåg kunde beloppet höjas med 1 000 kr. Lånen var subventionerade av staten dels i fråga om räntan, dels på så sätt att vid första amorteringstillfället regelmässigt avskrevs en fjärdedel av kapitalskulden. Lånen var behovsprövade i förhållande till elevens och föräldrarnas ekonomi.

Studiehjälpsutredningen, vars betänkande Bättre studiehjälp (SOU 1963: 48) lades till grund för studiehjälpsreglementet, föreslog att studielånens maximibelopp skulle höjas till 5 000 kr. Dessutom skulle subventionerna vid långivningen avskaffas. Utredningen ansåg att de äldre gymnasiestuderandena skulle få förmåner av samma ungefärliga storlek som de universitetsstuderande. De äldre studerandena skulle enligt utredningens förslag bedömas som fristående från föräldrarnas ekonomi. Beträffande yngre elever framhöll utredningen, att lån endast i undantagsfall borde tilldelas elever som tillhörde föräldrarnas ekonomi. Därvid borde prövningen av låneansökningar ske efter restriktiva grunder. Utredningen fann det naturligt att i sådana fall prövningen skedde i förhållande till föräldrarnas ekonomi.

Vid remissbehandlingen av utredningens förslag erinrade studiehjälpsnämnden om att det fanns inte så få ungdomar under 21 år, som ville börja gymnasiestudier och som inte hade möjlighet att göra detta med enbart den studiehjälp de kunde få i form av studiebidrag och tillägg. De måste även låna medel för utbildningen. Nämnden ville därför betona, att restriktiviteten med lån till denna yngre elevgrupp inte fick drivas alltför långt. Samma synpunkt återkom i yttranden från arbetsmarknadsstyrelsen, Målsmännens riksförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund och Tekniska läroverkens elevförbund.

I *prop. 1964: 138* med bl. a. förslag till det gällande studiehjälpsreglementet godtogs i allt väsentligt utredningsförslaget beträffande studielån. Departementschefen framhöll särskilt (s. 185) att de vidgade lånemöjligheterna i främsta rummet var avsedda för vuxna studerande. Han uttalade vidare, att några särskilda begränsningar i lånemöjligheterna visserligen inte föreskrivits för yngre, hemmaboende studerande, men avsikten var att en viss restriktivitet skulle iakttagas i hithörande fall.

Särskilda utskottet anförde i utlåtande nr 1 över propositionen.

Utskottet utgår ifrån att studielånen även i fortsättningen skall komma att spela en förhållandevis underordnad roll som studiefinansieringskälla för yngre elever vid gymnasier, yrkesskolor och folkhögskolor. De äldre eleverna inom dessa skolformer kommer, om propositionen lägges till grund för lagstiftning, att kunna få studiesociala förmåner med sammanlagt ungefär samma belopp som universitets- och högskolestuderande. Detta anser utskottet värdefullt.

I anslutning till avsnittet om studielån i propositionen vill utskottet understryka vad departementschefen uttalat om att den nu aktuella studiesociala reformen endast innefattar en etapp som sannolikt kommer att följas av flera andra. I ett mera definitivt skede torde det böra övervägas att tillgodose alla studerandes kreditbehov i samma former, oavsett om studierna bedrivs vid gymnasium, yrkesskola eller universitet. En sådan lösning måste kunna erbjuda åtskilliga fördelar.

Riksdagen godtog i denna del utskottets utlåtande.

Vid 1966 års riksdag framställde herr Rask en *interpellation* till statsrådet Edenman. Herr Rask frågade om statsrådet var beredd att vidtaga åtgärder, som skulle möjliggöra generösare tillämpningsbestämmelser för studielån enligt studiehjälpsreglementet för studerande som ej fyllt 21 år. I interpellationssvaret uttalades att de av centrala studiehjälpsnämnden utformade detaljreglerna för prövning av studielån syntes stå i god överensstämmelse med syftet med denna stödform. Statsrådet framhöll vidare.

En sådan uppmjukning av lånereglerna som åsyftas i interpellationen förutsätter en ändring av grunderna för det studiesociala stödet. För detta fordras beslut av riksdagen. Jag är emellertid för närvarande inte beredd att ta initiativet härtill. Nu gällande regler har ej tillämpats mer än ett par år. Tiden är ej mogen för att vidta ändringar av mera djupgående art i nuvarande studiesociala system.

Vid 1967 års riksdag framlades i *prop. 1967: 45* förslag till vissa förbättringar av det studiesociala stödet till vuxenstuderande. Bl. a. tillkom bestämmelsen att studielån utöver 5 000 kr. får beviljas till heltidsstuderande som har försörjningsplikt mot barn under 16 år.

Vid fjolårets riksdag behandlades en motion som syftade till att vidga möjligheten för studerande under 21 år att få studielån. Motionärerna önskade att bestämmelserna skulle överses. Andra lagutskottet anförde i sitt *utlåtande 1967: 22* över motionen att man bör vara återhållsam med att bevilja lån till gymnasiestuderande. Enligt utskottets uppfattning överensstämde centrala studiehjälpsnämndens praxis med de intentioner statsmakten hade år 1964 vid studiehjälpsreglementets antagande. Utskottet uttalade avslutningsvis, att om det anses önskvärt att yngre studerande får ett ökat studiestöd bör ett sådant stöd i princip ges på annat sätt än genom ökade lånemöjligheter. Riksdagen avlog i enlighet med utskottets förslag motionen.

Finansiering m. m.

Studielångivningen enligt studiehjälpsreglementet finansieras över en statlig lånefond, allmänna studielånefonden. De för utlåning tillgängliga medlen utgörs av till fonden influtna amorteringar och statliga investeringsanslag.

Budgetåret 1966/67 var antalet ansökningar om studielån 29 137. Lån beviljades 24 190 elever med i genomsnitt 3 193 kr. per elev. Av de beviljade lånebeloppen gick ca 27 milj. kr. till gymnasister och elever i flickskolans två högsta klasser. Ungefär 28 milj. kr. tillfördes yrkesskoleelever och resten studerande vid övriga skolformer, som är berättigade till förmåner enligt studiehjälpsreglementet. Sammanlagt utbetalades ca 77 milj. kr., en ökning från föregående budgetår med ca 17 milj. kr. För budgetåret 1967/68 beräknar centrala studiehjälpsnämnden en medelsförbrukning av 97 milj. kr. och för det följande budgetåret 109 milj. kr., varav 19 milj. kr. beräknas inflyta i amorteringar.

Utskottet har från centrala studiehjälpsnämnden inhämtat, att en förändring av inkomstprövningsreglerna i enlighet med förslaget i motionerna I: 677 och II: 880, d. v. s. en ökning av fribeloppet från 6 000 till 10 000 kr., skulle medföra en kostnadsökning, som enligt preliminära uppskattningar kan beräknas till minst 10 milj. kr.

I anslagsframställning för budgetåret 1968/69 uttalar centrala studiehjälpsnämnden sin oro över att det blir allt vanligare att lån sökes för elever i gymnasial utbildning. Det föreligger enligt nämnden inga utsikter att den ökade efterfrågan på lån skall stagnera. Nämnden vill emellertid inte skärpa låneprövningen med hänsyn till att det skulle försämra studiemöjligheterna för elever från mindre välsituerade hem. Nämnden begär att de allmänna reglerna för studiehjälp skall överses. Den översyn och förstärkning som är påkallad bör enligt nämnden ske i samband med aviserade familjepolitiska reformer.

Centrala studiehjälpsnämnden har i framställning den 25 januari i år till Kungl. Maj:t föreslagit ändrade regler i fråga om gränsdragningen mellan äldre och yngre elever. Nämnden förordar att man skall övergå till en strikt åldersregel så att som yngre studerande skall betraktas den som fyller tjugo år under det år läsåret eller kurstiden börjar. Enligt detta förslag skall alltså, till skillnad mot de nuvarande förhållandena, en studerande under studietiden kunna övergå från studiestödet för yngre studerande till motsvarande stöd för äldre studerande. Genomföres nämndens förslag beräknas ett ytterligare medelsbehov för nästa budgetår av 6 milj. kr.

Utskottet

Studiehjälpsreglementet innehåller bestämmelser om det studiesociala stödet till elever i gymnasier, yrkesskolor, folkhögskolor och en del andra skolformer. Studiestödet utgår i form av bidrag eller lån. Av bidragen ut-

går utan ekonomisk behovsprövning studiebidrag med 75 kr. i månaden samt resettillägg med 40—100 kr. eller inackorderingsstillägg med 100 kr. i månaden. Härutöver kan i vissa fall utgå inkomstprövat tillägg om högst 75 kr. i månaden och behovsprövat tillägg med högst samma belopp. Elever, som börjar sina studier efter det år de fyller 21 år, erhåller i stället för de nämnda förmånerna utan behovsprövning förhöjt studiebidrag med 175 kr. i månaden.

Studielånen är behovsprövade och långivningen handhas av centrala studiehjälpnämnden. Nämnden har utarbetat vissa normer efter vilka lånen beviljas i normalfallen. Elever i åldern 16—19 år erhåller högst 3 500 kr. i lån. Är eleven inackorderad ökas maximibeloppet med 900 kr. Elever som är 20 år eller däröver kan få upp till 5 000 kr. i lån. Dessutom föreligger möjlighet till väsentligt större lån om vederbörande har försörjningskyldighet mot barn.

Elev som börjat sina studier före det år han fyller 21 år och som ej har försörjningsskyldighet mot barn räknas såsom tillhörande föräldrarnas ekonomi. Behovsprövningen sker därför med hänsyn till, förutom elevens egna, hans föräldrars inkomst- och förmögenhetsförhållanden. För annan elev beaktas endast elevens egen och — om eleven är gift — makens ekonomi. Behovsprövningen i förhållande till föräldrarnas ekonomi innebär enligt nämndens normer att det belopp eleven högst kan erhålla i lån reduceras med 30 procent av den del av föräldrarnas till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomst som överstiger ett fribelopp av 6 000 kr. Finns syskon under 20 år, ökas fribeloppet med 3 000 kr. för varje syskon. Om föräldrarna har förmögenhet överstigande 33 000 kr., jämställs 40 procent av det överskjutande beloppet med inkomst.

Förevarande motioner syftar till en uppmjukning av normerna för låneprövningen. I motionerna I: 677 och II: 880 föreslås att vid bedömningen av föräldrarnas ekonomiska förhållanden fribeloppet skall höjas till 10 000 kr. Även i motionen II: 71 framställs förslag som går ut på att minska inverkan av föräldrarnas ekonomi. Motionären ifrågasätter dessutom om inte åldersgränsen för rätt till lånebeloppet 5 000 kr. bör sänkas till 19 år. I denna motion nämns ett exempel som enligt motionären illustrerar det otillfredsställande i normerna för låneprövningen. En nittonårig inackorderad fackskoleelev beviljades endast 759 kr. i lån, trots att föräldrarnas taxerade inkomst ej var högre än 8 500 kr. och deras förmögenhet inte uppgick till mer än 48 000 kr., varav 43 000 kr. var bundet i en fastighet.

Fjölårets riksdag behandlade motioner med samma syfte som de förevarande. Utskottet framhöll då i sitt av riksdagen godkända utlåtande att man bör vara återhållsam med att bevilja lån till gymnasie-studerande. Utskottet ansåg att centrala studiehjälpnämnden bör svara för detaljutformningen av långivningen och uttalade, att nämndens handhavande av utlåningen väl stämde överens med de intentioner statsmakterna hade vid

studiehjälpsreglementets antagande år 1964. Slutligen framhöll utskottet att, om det ansågs önskvärt att yngre studerande får ett ökat studiestöd bör ett sådant stöd i princip ges på annat sätt än genom ökade lånemöjligheter.

Enligt utskottets uppfattning är det en mindre god utväg att genom lån finansiera studier för yngre elever i gymnasier och därmed jämställda skolformer. Det är därför berättigat med en viss återhållsamhet vid låneprövningen. Med hänsyn härtill kan utskottet inte biträda de framlagda förslagen om generella lättnader i normerna för låneprövningen. Utskottet vidhåller sin tidigare ståndpunkt, att ökat studiestöd till yngre elever i princip bör ges på annat sätt än genom ökade lånemöjligheter. Det kan emellertid påpekas att en konsekvens av de nya regler om kommunalskatteavdrag, som tillämpades vid fjolårets taxering och gjorts än mer förmånliga vid årets taxering, är att låneprövningen i praktiken blir generösare för elever vars föräldrar har låga inkomster. Det må också framhållas att enligt vad utskottet inhämtat centrala studiehjälpsnämndens praxis inte är så restriktiv som det kan synas av det i motionen II: 71 åberopade exemplet. Med tillämpning av de normer som gäller för innevarande läsår synes den i exemplet nämnde eleven kunna få 2 250 kr. i bidrag och tillägg samt 1 850 kr. i lån.

Med hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,
att motionerna

A) I: 677 och II: 880 samt

B) II: 71

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 20 februari 1968

På andra lagutskottets vägnar:

JOHN R. ANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: fru Carlqvist (s), herrar Lars Larsson (s)*, Hübinette (h), Dahlberg (s), Edström (fp), Wanhainen (s)*, Blom (fp) och fru Nilsson (cp);

från andra kammaren: herrar Anderson i Sundsvall (fp), Rimmerfors (fp)*, Johansson i Södertälje (s), Gomér (cp), fru Svensson (s), herrar Svensson i Kungälv (s), Göransson (s) och Carlshamre (h).

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av fru Nilsson (cp) och herr Gomér (cp).